

ALKEJEVA, SAPFINA I ARHILOHOVA LIRIKA

U izdanju Münchenske knjižare *E. Heimeran* njemački je grecist Max Treu objavio dosad tri knjige iz područja starohelenske lirike i to Alkejevu, Sapfinu i Arhilohovu liriku. Vremenski je prva knjiga Alkejeve lirike¹⁾. Kao ova, tako se i druge dvije ističu oblikom, unutrašnjim rasporedom gradiva, serioznom kritikom i akribijom ne samo teksta nego i svih onih objašnjenja, koja su dodana u posebnom poglavlju, da bi se što bolje moglo ući u svijet lirike tih liričara. Drugim riječima, sadržaj im je standartan.

Prvi dio svake knjige obuhvata sam tekst, a onda su dodaci iz bibliografije o piscu, esej o pjesniku, tumačenja samih pjesama ili fragmenata, pogovor i konačno registar. Sam je tekst u svim objavljenim zbirkama tiskan sa svim aparatom kritičke akribije. Dok su se u prvoj knjizi o Alkeju ovdje-ondje pojavile neke tiskarske pogreške, njih gotovo i nema u drugim knjigama. M. Treu je nastojao da svojim knjigama, t. j. obradom sačuvanih pjesama spomenutih lirika, pruži što bolji tekst suvremenom čitaocu, a uz to, da ga svojim kritičkim objašnjenjima i poletnim pisanjem eseja, u kojemu je reljefno ocrtao lik samoga pjesnika, oduševi za ljepote antičke lirike, posebno helenske. Ovaj se njemački grecist razlikuje od onih pređašnjih, jer nastoji da se osvrne na sve ono, što je pisano i kod drugih naroda o nekom pjesniku, ako mu je to bilo moguće pročitati. Uvijek iz prve ruke. U to nas u svim trima knjigama uvjerava bogati pregled literature. On rječito govori o Treuovoj akribiji. To isto opažamo u tumačenjima, koja služe čitaocu, da bi mogao ući u lirsku atmosferu svakoga pojedinoga pjesnika. Ta nisu obični komentar. Čitaju se lako, iako su djelomično u njima rasijani razni problemi, koje je Treu nastojao riješiti. Ti su komentari puni poput šipka novih pogleda; u nekima su to zaista pobude drugim istraživačima, a i napomene, što bi u konkretnom slučaju trebalo obraditi.

Svakako, ovako bogati dodatak tekstu nikad nije na teret čitaocu, jer mu je siguran vodič, a u isto vrijeme i podsjetnik. Njemački je prijevod pjesama većinom doslovan, iako je Treu nastojao da u toj svojoj pretjeranoj vjernosti samom originalu bude pomalo elastičan, a to mu vrlo često polazi za rukom, te čini prevedenu pjesmu prisnijom suvremenom čitaocu. Ipak je najvažnije, s obzirom na sam tekst, što je u svim knjigama lirike minuciozno izvršio podjelu cjelokupnog gradiva, dok je biografske podatke o samom pjesniku osnažio onim, što je o njemu neizravno pisano ili sačuvano iz njegova opusa, i to uvijek u izvornom tekstu i paralelnom prijevodu. Već je u *Pogovoru* svoga izdanja Alkeja (s. 178) Treu naglasio, da želi ovom svojim metodom, rekao bih *suvremenom*, omogućiti daljnja istraživanja. Osim toga, vrlo je važno, što su ova izdanja i po svomu formatu kao i po grafičkoj opremi u svakom pogledu na suvremenoj razini izdavačke tehnike.

Nego, da se najprije ukratko osvrnem na knjigu o Alkeju. Uz spomenute odlike ove knjige, a njih susrećemo i u drugim, htio bih istaknuti Treuovu analizu Alekejeve pjesme 24 a D i 24 c D [str. 117. i 132. *id.*], jer je u njoj bolje, negoli dosad drugi tumači tih pjesama, ušao u srž Alkejeve lirike. Te analize uvjerljivo govore, koliko je Treu znao suvremenom tehnikom filološko-estetske analize približiti modernom čitaocu pjesme, koje, premda su stvorene prije toliko stoljeća, još uvijek govore o genijalnosti svoga tvorca. Ipak mi se čini, da se upravo u drugim analizama previše zadržao na nekim povijesnim objašnjenjima, koja su operetila sam sadržaj teksta. Za novo pronađene fragmente na papirusima trebalo je dodati barem jedan faksimile, jer je to potrebno onom krugu čitalaca, koji se izravno bave samom problematikom teksta. Uz to, ti faksimili djeluju uvjerljivo, kad se govori o starini nalaza samih pjesama. S druge strane, Treuovo je povezivanje helenske i rimske lirike, ovdje Alkeja i Horacija, dobro uočeno i temeljito analizirano. Osim toga, variranje tema i raznolikost obrade u Alkejevim pjesmama svedeni su na pravu mjeru. Zatim, odnos Sapfe i Alkeja riješen je kritičkom napomenom (str. 114), da je potrebno u tom smislu još dosta raditi, da bi nam te ličnosti kao i njihovo vrijeme bili jasni i po mogućnosti bliži. Uokvirivanje pjesnika u njegovo vrijeme nije Treu-u s obzi-

¹⁾ *Alkaios, griechisch und deutsch herausgegeben von Max Treu, Ernst Heimeran Verlag in München 1952, str. 184.*

rom na Alkeja tako uspjelo, kao što mu je pošlo za rukom, kad je pisao o Sapfi i Arhilohu.

U nekim objašnjenjima ne moramo se složiti s Treuom, ili bismo radije rekli da je mogao svu problematiku svojih analiza postaviti hipotetično, kao što je to učinio na pr. s komentarom pjesme 46 a D, str. 148. i d. Ako se ta pjesma usporedi s Horacijevom C. 1, 14, onda bih se radije priklonio mišljenju onih koji u toj pjesmi vide manje izraz alegorije, a više lični Horacijev doživljaj. Ja mislim da upravo ta Horacijeva pjesma ima potpuno autobiografski značaj i da je u tom smislu ona odličan prepjev impresije, koju je Horacije doživio, kad je čitao Alkejevu pjesmu.

Druga knjiga po vremenskom slijedu jest II izdanje *Sapfine lirike*²⁾. Prvo izdanje ove knjige bilo je objavljeno 1954. Ta činjenica govori, koliko se i danas cijeni Sapfina lirika, koja se odlikuje posebnom svježinom i realnim optimizmom. Prije sam kazao, da su sva izdanja ovih helenskih lirike po svom sadržaju ista, jer stručnjak može čitati samo tekst, dok ga komentar može samo uzgred zanimati, premda mislim, da on može i njemu mnogo toga korisna pružiti. Treba istaknuti, da su ova izdanja Sapfine lirike, koja je priredio Treu, prva komentirana izdanja u Njemačkoj.

Drugo izdanje prije *Registra* ima *Addenda*. U njima se jasno vidi, da je sastavljač pregledao i najnoviju literaturu o Sapfi sa željom, da i drugi poznavaoци Sapfine lirike mogu dobiti svestraniji uvid u renome, koji ova pjesnikinja uživa u svjetskoj lirici. Sapfa, kao prvi ženski lirik u evropskoj književnosti, upravo je u ovoj Treuovoj knjizi dobila zaslužen priznanje. Sastavljačev esej: *Die Lyrik Sapphos* [str. 137 i d.] vrlo uvjerljivo govori o lirskim vrijednostima pjesnikinje, o njezinu vremenu, a naročito o tome, da je Sapfina poezija ipak više poezija njezina života negoli njezina vremena, iako to drugačije osjećamo u Alkejevoj i Arhilohovoj lirici. U kritičkom komentaru pojedinih pjesama Treu se uvelike bazirao na Lobelova mišljenja, premda je u drugom pogledu nastojao biti samostalan. To se osobito dobro vidi, kad u *Tumačenjima* odstupa od uobičajenih mišljenja, pa nastoji dokumentirati svoje vlastito mišljenje. U nekim svojim detaljnim analizama Treu nije preopširan, kao što je bio u historiziranju, kad je tumačio Alkejeve pjesme. Na nekim mjestima nije tako odlučan, kad određuje karakter same pjesme [na pr. str. 215 i d.], želi ostati u sjeni, ali se vidi, da još koleba, premda u spomenutim slučajevima to ne bi smio. Mislim, da više puta u nekim Sapfinim pjesmama ne možemo uočiti historijsku atmosferu, ali je mnogo značajnije, što nam uspijeva doživjeti lirsku sliku ili slike i s pomoću njih onda i cjelovito lirsko raspoloženje, a to je glavnije, negoli da nagađamo. Ta, pjesma sama po sebi govori više, nego što to govore neka nagađanja, koja su opet samo rezultat filološke akribije. Bolje je uzeti tekst *uti iacet* i onda poći prema dverima jasnoće, ali uvijek pod vodstvom samoga pjesnika. Ocjena je Sapfinih *Svatovaca* zato određenija [str. 222]. Za ovo Sapfino izdanje Treu je pažljivo iskoristio korisnu knjigu Eve Marije Hamm: *Grammatik zu Sappho und Alkaios* [Abhandlungen der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin-Klasse für Sprachen, Lit. u. Kunst, Jah. 1951, No 2, Berlin 1957]. Na kraju, Treu je dobro učinio, što se nije upuštao u neku apologiju Sapfine ličnosti, jer je, kao što mislim, pošao najispravnijim putem, a taj je, da nju najbolje opravdava njezina savršena lirika.

Najnovija Treuova publikacija jesu Arhilove pjesme³⁾. I ovaj tekst ima istu strukturu, kao i oni o kojima sam govorio, ali mi se čini, da je još dotjeraniji, naime sažetiji i stvarniji, tako, da može stajati uz tekst Sapfinih pjesama. U nekim ga dijelovima i nadmašuje. Tomu je uzrokom i sama Arhilohova poezija, koja svojim lirskim realizmom upućuje izdavača njegovih pjesama, da bude što konkretniji (v. str. 152 i d.). Možda je u tom pogledu Treu-u bilo lakše, jer novi nalazi ne doprinose ništa nova za poznavanje Arhilohove poezije. Tako je sastavljač mogao s manjom hipotetičnošću ući u složenu problematiku, koja obuhvaća Arhilohov opus. Arhiloh, koji je prvi lirik u antici u modernom smislu, arheget u lirskom razvoju

²⁾ *Sappho, griechisch und deutsch herausgegeben von M. Treu, E. Heimeran* Verlag in München, 2. dopunjeno izdanje 1958, str. 251.

³⁾ *Archilochos, griechisch und deutsch herausg. von Max Treu, Ernst Heimeran* Verlag in München 1959, str. 261.

starohelenske književnosti, svojim jasnim jezikom upućuje na najpravičnije razumijevanje svoje vlastite lirike. Dobar primjer, kako je Treu nastojao ući u lirsku Arhilohovu sferu, nalazimo onda, kad pročitamo njegova tumačenja [str. 166 i d.] i to *elegije 7 D*, koju je pjesnik posvetio svome zetu Periklu. Sličan primjer komentatorske akribije bez cjepidlačenja imamo u odjeljku *Tumačenja str. 188*, gdje Treu tumači vrlo pregnantno postanak same elegije, (threnosa?). Povezivanje Homera i Arhiloha Treu je proveo uvijek *cum mica salis*. Treuovo tvrdjenje, da bismo samo Arhiloha kao lirika mogli postaviti uz bok Homeru, ne samo da je pretjerano, nego ga nije ni potrebno bilo isticati, jer u starohelenskoj lirici ima nekoliko pjesnika, premda su im djela, kako ih danas imamo, sačuvana fragmentarno, koji, prema svojim lirskim vrsnoćama, s obzirom na izraz i poetsko dostignuće, mogu biti ravni Homeru u smislu onoga, što držimo, da je umjetničko dostignuće.⁴⁾ Osebuju je Arhilohovu individualnost Treu ocrtao kritički.

Moramo priznati, da su Treuovi komentari Arhilohovih pjesama u svakom pogledu jasniji, negoli su oni iz F. Lasserre—Bonnardova izdanja [*Archiloque, Frag—Les Belles Lettres*, 1958]. Mogli bismo još istaknuti, da Treu poznaje i slavenske publikacije o pjesnicima, kojih je izdanja priredio, a među njima i jugoslavenske. Tako u svom izdanju Arhiloha spominje studiju dr. M. Đurića str. 148.: *Najraniji realizam u evropskoj lirici*, koju je on objavio u *Književnosti* 1951. U izdanju Sapfe iz 1958. str. 243. i 244. citira dvije studije T. Smerdela, koje je taj objavio u *Živoj Antici* 1955. i 1956., a u kojima dodiruje probleme iz Sapfine lirike.

Ovakva izdanja antičkih lirika, u kojima je udružena filološka akribija i estetska analiza, a te privlače suvremena čitaoca, u svakom pogledu mogu zadovoljiti, jer su izraz potreba da se ono, što je *vječno živo u Antici*, preda čitaocu na reļjefan i objektivan način.

T. Smerdel, Zagreb.

„СТАРА ГРЧКА“, у редакцију В. В. Сѣрубе-а и Д. П. Калисѣова, Истѣориски институтѣи Академије наука СССР, Москва 1956. — Преѣог с руској Нине Коземјакин, у редакцију гр. Есага Пашалића, Сарајево 1959.

Интересовање за античку Грчку постоји у свакој иоле културној средини не само код стручњака већ и у ширим круговима образованих људи. Јединственим дометом своје културе, класична Грчка претставља бесумње једну од најсветлијих страница историје човечанства. У њој су поникле једна за другом, у врло кратком времену, све гране људског знања, засноване на правој научној и филозофској мисли, а у уметности постигнуто је непревазиђено савршенство облика и снага израза. Тековине ове културе ушле су у темеље наше европске цивилизације и као непресушан извор надањивале су, у разним временима на различите начине, њено научно, филозофско и уметничко стваралаштво. Историја Грчке је, међутим, интересантна не само са гледишта културе већ и по својем друштвено-економском и политичком развоју: она нам пружа први пример политичког уређења у коме човек долази до свести о личној и политичкој слободи и иступа као свестан члан државне заједнице. У Грчкој се појављују политичка пракса и идеологије какве свет раније није познавао, њихов се утицај до најновијих времена осећао у европској политичкој мисли.

Кад се има у виду изузетно место које античка Грчка заузима у европској историји, изгледа чудно и скоро невероватно да на нашем језику није до данас било ниједног дела, ни оригиналног ни у преводу, у коме би историја античке Грчке била осветљена у целини са друштвено-економског, политичког и културног становишта. Утолико чудније, што је наша земља, због свог географског положаја, одвајкада била везана многоструким везама за античку Грчку и што је класично образовање одиграло не малу улогу у новијим епохама нашег културног развоја. Недостатак таквог дела претставља осетну

⁴⁾ Cf. Weber, *Die Beziehungen zwischen Homer u. d. älteren griech. Lyrikern* Diss. Bonn, 1955.